

door Maurice Kaak

Palingkorven of fuiken uit „Romantische Schelde”, Bert Peleman.

Het vistuig

De vissers namen slechts het tuig aan boord dat ze nodig hadden voor een bepaald werk. Er waren er die alleen op paling visten. Hun voornaamste vistuig was de palingkorf. De korf was een van tenen gevlochten, langwerpige mand, met een smalle hals en een éénrichting gang zonder terugweg. Onderaan voorzien van een stop om de vis uit te halen en het aas in te brengen. Korven konden afzonderlijk worden opgesteld of met een tiental aan een lijn bevestigd en op de bodem neergelaten. Men kende ook de spieringkorf en de vleugelkorf.

Een andere methode om op paling te vissen was de reep. De reep was een lang dun touw, waaraan telkens op een afstand van een vadem, de afstand van vingertop tot vingertop met gespreide armen of ± 1.80 m een dun koordje met een vishaak was vastgebonden.

Een reep was ongeveer 75 cm lang. Nadat er aas aan de haken was vastgemaakt werd de lijn verzwakt met stenen en op de bodem van de rivier neergelaten. Regelmatig werd de reep bovengehaald en van de vangst ontdaan. Deze methode was ook geschikt voor botvangst. Behalve de haken was het ook gebruikelijk korven aan de lijn te binden. De reep voor spieringkorven

De beugels die op de steel waren bevestigd waren onderaan versterkt met de kruisstok. De uiteinden van de beugels werden bijeengehouden door de pees. Aan deze opening was het net vastgemaakt dat de vorm had van een grote zak.

Het werken met de waai ging op de volgende manier. Een man hield het net, achter op de stuurbank staande,

Het vissen met korven aan de reep. Tekening van Leo Spanoghe. Verzameling Luc Rochtus.

was 54 m lang. Men bond soms drie lijnen aan elkaar, zodat men een getrek kreeg van 162 m. Aan beide einden van de reep bevestigde men een dregje om ze op haar plaats te houden. De reep bleef met een eind aan de visboot verbonden.

Het meest gebruikte net om meivis te vangen was de waai. Het had de vorm van een reusachtig schepnet. Het bestond uit een centraal houten steel, de wrekstok, en twee gebogen stokken.

onder water terwijl de andere de boot in achterwaartse richting roeide. Het net „waaide” onder de boot uit. Na een tijdje varen haalde hij het net naar boven om de buit te verzamelen.

Men kende ook het smaknet, een rond net met kleiner mazen dan de jager. Het werd bediend door een man die op het voordek plaatsnam en met een handige zwaai het net zo ver mogelijk van zich afwierp. De verzwakte onderreep kwam in cirkelvorm op de bo-

Het vissen op meivis met de waai, een reusachtig schepnet. Tekening van Leo Spanoghe. Verzameling Luc Rochtus.

Vissen met het smaknet. Met een brede zwaai gaat het net te water. Tekening van Leo Spanoghe. Verzameling Luc Rochtus.

hoofdzakelijk om steurkrab te vangen. Het kon echter ook van dienst zijn voor paling, spiering en bot. Het net dat een hele tijd op dezelfde plaats bleef liggen, gaf de vissers de kans om het er eens rustig van te nemen.

Dan waren er de sleepnetten of togers. De voornaamsten waren de spiering-toger, de jager en de kor. De spiering-toger was het meest gebruikte sleepnet. Het bestond uit verschillende delen, negen tot elf stuks in het geheel. Het middenste deel, de garing, had de kleinste mazen. Naarmate de delen naar de einden lagen werden de mazen groter. Een negendelig net was ongeveer 44 m lang en 5.40 m hoog. De bevestiging van de delen noemde men gordingen. Om het in het water rechtop te laten staan waren aan het bovenste touw, de solreep, stukken kurk aangebracht, de sollen. De onderreep was verzwaard met lood, om het net over de bodem te laten slepen. Het ene eind

Spieringtoger

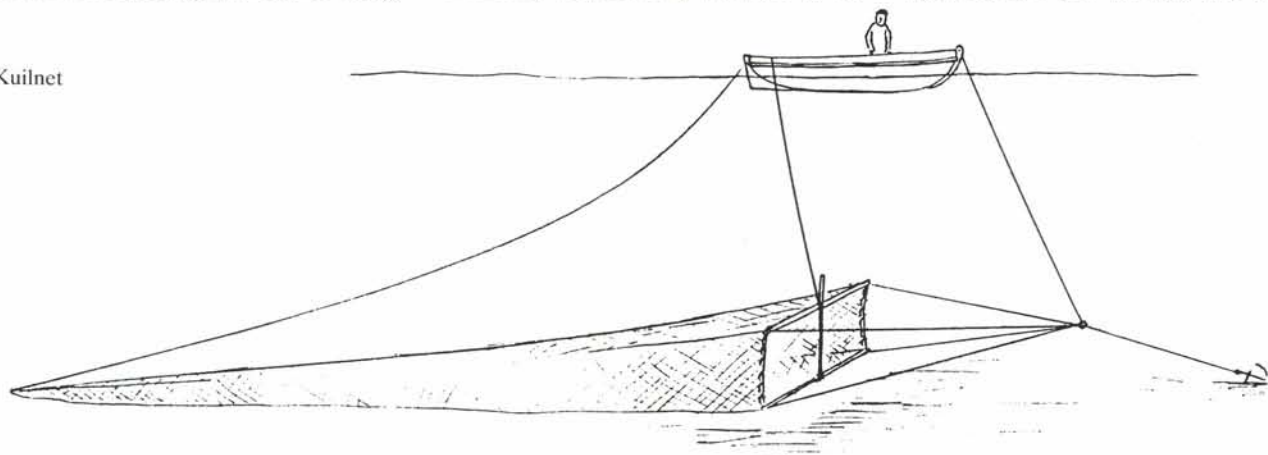
dem terecht. Onder het ophalen, dat met korte rukken en trekken gepaard ging, sloot het net zich van onder en verzamelde wat zich binnen de kring van het net en op de bodem bevond. Een tweede man roeide de boot na elke beurt een eindje verder. Men viste er mee tegen de wal op witvis. Het smaknet werd hoofdzakelijk door Baasrodenaars gebruikt.

De kuil, een ander net, was zeer algemeen. Het had de vorm van een lange trechter, met vooraan een rechthoekige of vierkante opening, het bakkes genoemd. De opening was 1.50 m hoog,

soms meer en 3.50 m breed. De gewone kuil was 12 m lang, de grote tot 36 m. Het bakkes werd opgehouden door twee horizontale kuilstokken en een verticale stok, de insteker, die in het midden aan de kuilstokken was vastgemaakt. De kuil lag verankerd op de bodem van de rivier. Het anker dat daarvoor werd gebruikt heette uiter-aard het kuilanker. Het hield de sprinkels, die aan de hoeken van de bakkes waren bevestigd. Het net was verder met de boot verbonden door middel van zorglijnen. Het werd meestal gebruikt bij eb, soms bij wassend tij en

werd aan de twisten verbonden met de scheepslijn en het andere met de tooglijn. Voor het vissen met de toger waren drie man nodig. Eén man bleef aan de wal en hield de tooglijn stevig in de hand. De twee anderen namen plaats in de boot en roeiden van de wal weg. De scheepslijn, die aan de boot was vastgemaakt, nam het hele net geleidelijk mee in het water. Elke roeier bediende maar één riem. Deze aan de zijde van het net noemde men de zware riem, de andere de lichte, waarmee gezegd werd welke de moeilijkste zijde was. Als het net volledig was uitge-

Kuilnet

De toger zet zich schrap. Verzameling Luc Rochtus.

haald, vormde het een grote halve cirkel. De toger aan de wal had alle moeite om de lijn in de hand te houden en moest zich schrap zetten. Na een tiental minuten roeiden de mannen in de boot tegen de stroom terug naar de wal, sprongen van boord en hielpen om het net op het droge te trekken en de vangst te garen. Het toognet werd ook gebruikt voor meivis.

De jager was korter dan de toger en had ruimere mazen. Zijn lengte bedroeg ongeveer 36 m en het was 9 m hoog. Men gebruikte het op plaatsen waar het moeilijk was om met de toger te vissen. Het was vooral bestemd voor witvis en bot. In Baasrode heette het een blandernet en in Rumst een taantje. De korre was een lang en zakvormig sleepnet, ongeveer zoals de kuil, maar niet zo groot. De korpers en de korstok hielden het net open. De onderzijde was verzwaard met een ketting of loden kogels. Aan de achterzijde was het toegestropd met een touw, dat losge-

maakt het net opende om de vangst uit te storten. Het net werd over de bodem gesleept, terwijl één man roeide met

een stel korte riemen, hield een andere in de achterhoes de lijn vast die met het net was verbonden. Men viste er vooral mee op steurkrab.

Het drijfnet was van een heel andere soort. Het was samengesteld uit verschillende delen, meestal drie, en kon 100 m tot 225 m lang zijn, met een hoogte tot meer dan 10 m. Zoals de naam laat vermoeden, bleef het aan de oppervlakte drijven. Om de 3.50 m was aan de rolreep een boei bevestigd van wilgenhout. De onderste reep was verzwaard met loden kogels, zodat het rechtop in het water hing. Het had mazen van 1 dm in het vierkant, de spiegels genoemd. Zij waren van stevig en goed zichtbaar touw. In de spiegels hing een trechtvormig net met kleine mazen, het wargaren. In dat wargaren verstrikte de vis zich, als hij door de spiegels heen wilde glijpen. Het net werd al roeiende uitgezet en van achter aan de boot vastgemaakt. Als er veel vis in zat verdwenen de boeien onder water. Na een lange afstand gevaren te hebben haalde men het net naar binnen om de vangst te garen. De afgelegde afstand met het net op sleeptouw noemde men een drift. Het drijfnet werd zoveel gebruikt om meivis te vangen, dat het soms beter bekend stond als meivis-net. Bij de Rupelmondse vissers was het zeer in trek.

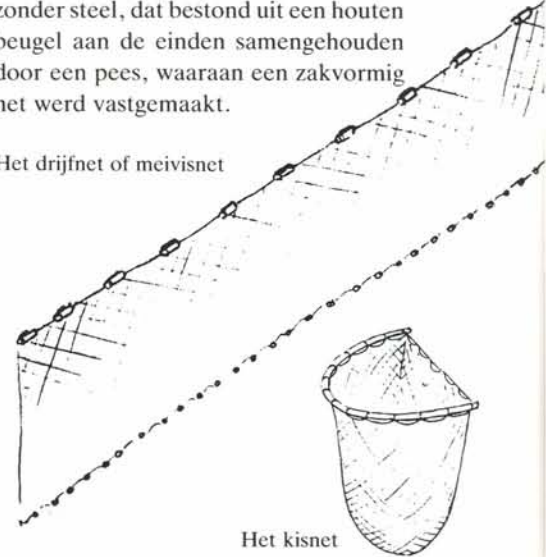
Om de beschrijving van de netten volledig te maken, bespreken we nog even het kisnet. Het was op elke boot aanwezig, omdat het speciaal werd ge-

De korre

bruikt om de vangst uit de beun te scheppen. Het was een klein schepnet zonder steel, dat bestond uit een houten beugel aan de einden samengehouden door een pees, waaraan een zakvormig net werd vastgemaakt.

Het drijfnet of meivisnet

Het kisnet

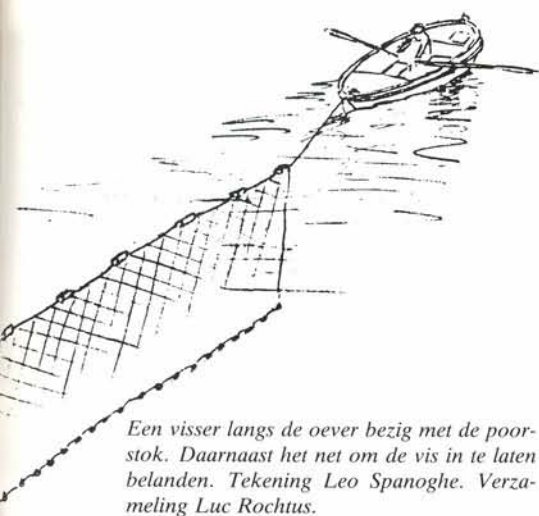
Verder gebruikte de visser nog gaarmanden om de vis te sorteren. Een gaarmand was van boven 40 cm breed en 50 cm hoog.

Palingvissers beschikten over de palinghouder, een hoge mand met versmald bovenstuk en voorzien van een deksel. Sommigen waren rond, anderen plat. Die met de smalle vorm hadden het voordeel dat ze in de beun konden gezet worden. De ronde moest men buiten boord hangen. Paling bewaarde men apart en werd nooit in de beun gestort.

Een vismethode die men ook nog tot de kleinvisserij kan rekenen en door jan en alleman langs de waterkant clandestien werd bedreven, was het vissen met de poorstok. De beroepsvissers maakten er zelden gebruik van, maar het gebeurde. Op ogenblikken als ze niets anders te doen hadden en de drang om bezig te zijn te sterk was, grepen ze naar de poorstok. De poorstok was een doodgewone stok, met aan het einde een touw, waaraan een bussel aardwormen hing. Als men de wormen in

De toger wordt aan de wal getrokken om de vangst te garen. Tekening Leo Spanoghe. Verzameling Luc Rochtus.

Een visser langs de oever bezig met de poorstok. Daarnaast het net om de vis in te laten belanden. Tekening Leo Spanoghe. Verzameling Luc Rochtus.

het water hield op een plek waar men vis vermoedde, kwamen deze erop af. Dichtbij de poorstok plaatste men een net in het water. Het was de kunst, als de vis zich goed had vastgebeten, met een snelle ruk naar boven hen in het net te laten belanden.

Bronnen

„Mariekerke aan de Schelde in prenten” delen 1 en 2, door Lode Maerevoet en Luc Rochtus.

„Woordenschat van de Scheldevissers te Mariekerke”, Lode Maerevoet.

„Lode Maerevoet 30 jaar voor Mariekerke, de Schelde, de Visserij”, Luc Rochtus.

„Romantische Schelde”, Bert Peleman.

„Schepen van de Schelde”, M. Seghers en R. de Bock.

Plan van Brabander, J. van Beylen.

Fotoverzameling, Luc Rochtus.

Fotoverzameling, Koninklijke Marine-academie van België.

Tekeningen van Henry Seghers en Maurice Seghers. Nat. Scheepvaart Museum Antwerpen.

Tekeningen van Leo Spanoghe en Luc Rochtus.

Onderhoud met Omer de Bruyn van Steendorp, scheepstimmerman en bouwer van Mariekerkse jol.

Onderhoud met Albert Borremans van Hamme, bouwer van Brabanders.

Onderhoud met oud visser Jan van den Bossche.

Onderhoud met oud visser Filemon Maerevoet.

Parochiale kring „Sinte Marie”.

Mariekerkse jol

Ik las met belangstelling de bijdrage van Maurice Kaak over de Mariekerkse boot in de laatste „Spiegel”, nr. 4. Ik wens daarbij enige aanvullende inlichtingen te verstrekken met betrekking tot de zgn. reconstructietekeningen. Volgens Maurice Kaak zijn die samengesteld naar gegevens van de door uw naamgenoot, Omer de Bruyn gebouwde repliek. Dit kan dan wel waar zijn maar dit is niet het gehele verhaal. Ik neem aan dat Maurice Kaak te goeder trouw is, maar hij is toch verkeerd ingelicht. Omer de Bruyn, die de Mariekerkse boot in Steendorp bouwde in 1980, gebruikte namelijk de plannen die ik in 1965 heb getekend naar opmetingen van de laatste Mariekerkse boot die ik in Mariekerke kon vinden. Die boot lag toen te verkommeren in de „Kil” te Mariekerke. Het was mijn bedoeling deze boot te verwerven voor de verzameling van het Nationaal Scheepvaartmuseum te Antwerpen, waarvan ik toen de leiding had. Het probleem was echter dat ik nergens een ruimte vond om het vaartuig op te bergen, want toen beschikte het museum nog niet over de afdaken op kaai 22 waar nu de schepen en boten liggen. Ik hem me daarom moeten beperken tot het opmeten en fotograferen van de boot. In 1965 heb ik de plannen getekend. Die werden vooreerst gebruikt voor het bouwen van een model op schaal 1:10 voor de verzameling van het museum. Dit werk werd op uitstekende wijze uitgevoerd door wijlen Fernand van de Goolberg. Dit model staat nu ten toon gesteld in de zaal voor de „visserij” van het Nationaal Scheepvaartmuseum.

In 1979 verzocht de heer L. Rochtus, geboren Mariekerkenaar, mij hem een plan te bezorgen voor het bouwen van een echte boot op ware grootte. Dit plan was bestemd voor Omer de Bruyn. Ik ging tijdens de bouw van het vaartuig een paar maal naar Steendorp om het werk te bekijken. Ik stelde vast dat Omer de Bruyn uitstekend werk leverde. Hij had echter wel de bouwwijze van het berghout gewijzigd. De boot die ik had opgemeten, was niet gebouwd

met een afzonderlijk berghout en boeisel zoals in het artikel van Maurice Kaak is aangegeven maar wel met een berghout en boeisel uit één stuk, een meer bewerkelijke en duurere uitvoering. Om die reden werd deze bouwwijze niet door Omer de Bruyn toegepast. Het plan dat in de laatste „Spiegel” werd afgedrukt is een aangepaste versie van mijn oorspronkelijke tekening, aangevuld met een aantal doorsneden en plangezichten door Maurice Kaak. Het tuigplan is zonder meer van mijn plan overgetekend met dit verschil dat ik meer uitrusting heb getekend en wel naar een aantal originele stukken die ik voor het museum heb kunnen verzamelen te Mariekerke en naar opmetingen van dergelijke voorwerpen die ik heb aangehouden op een ouder getuigd model dat eveneens in het museum berust. Dit is een blokmodel dat door een Mariekerkse visser werd gemaakt en getuigd. Dit tuig heb ik opgemeten en in plan gebracht. Deze tuigtekening werd zonder meer in de „Spiegel” overgenomen, maar wel met minder uitrustingsstukken. Ter inlichting: de zeilen voor de nieuwe boot werden te Blankenberge genaaid door de toen 71 jaar oude zeilmaker Wittevrongel.

Ik beschik verder over een groot aantal tekeningen door Henri Seghers (1848-1919) en Maurice Seghers (1883-1959) en ook over talrijke foto's. Toen de nieuwe boot in aanbouw was te Steendorp heeft prof. Gerard Gaudaen, nu directeur van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen, een reeks prachtige tekeningen van de in aanbouw zijnde boot gemaakt evenals een houtsnede „Hulde aan de Mariekerkse visser”. De nieuwe Mariekerkse boot A24 „Petrus” werd op zondag 7 juni 1981 te Mariekerke afgeleverd tijdens het 12de Palingfestival. Ik heb daar te dezer gelegenheid een lezing over de Mariekerkse boot gehouden, geïllustreerd met dia's. Dit is dan de „petite histoire” van de laatst gebouwde Mariekerkse boot. Ik dacht wel dat de verkeerde en onvolledige informatie over het ontstaan van deze boot een rechtzetting verdiende.

Met oprechte groeten,
J. van Beylen